

5. přednáška, texty:

Ježto se pak Platón domníval, že Ideje jsou příčinami jiných věcí, mínil, že jejich prvky jsou prvky všeho, co jest. Tak prý látkovým prvkem Idejí je velikost a malost a formální příčinou jest jedno [druhá rovina].¹

Platón tedy tímto způsobem vyřešil otázku, kterou se zde zabýváme. Z toho, co bylo řečeno, je zřejmé, že užívá pouze dvou příčin: příčiny formální a látkové. *Ideje jsou totiž formálními příčinami ostatních věcí* [první rovina] *a jedno je formální příčinou idejí* [druhá rovina]; *a na otázku, co je látka, která je podkladem, o níž se u smyslových věcí vypovídají ideje* [první rovina] *a u idejí jedno* [druhá rovina], *odpovídá, že je dvojicí, totiž malým a velkým.*²

Zdá se, že i Platón při hledání principů věcí vztáhnul smyslové věci k idejím [první rovina], *tyto však k číslům; od nich pak vystoupil až k principům* [druhá rovina] *a odtud pak opět sestoupil oblastí vznikání až ke zmíněným věcem.*³

Z toho, co bylo řečeno, je tedy jasné, že principy myšlením poznatelných těl musí být netělesné. Proto jestliže existují před těly netělesná jsoucna, neznamená to, že musí proto nutně být buď prvky existujících věcí nebo prvními principy. *Vždyť přece například ideje, jež jsou podle Platóna netělesné, existují dříve než těla a vše, co vzniká, vzniká na základě vztahu k nim* [první rovina]. *Přesto však nejsou prvními principy věcí, protože se sice o každé ideji říká, že je jedna, uváží-li se však spolu s jednou či několika dalšími idejemi, říká se o nich, že jsou dvě, tři, čtyři atd.; a tak musí existovat něco, co je jim nadřazené, a sice číslo. Neboť účastí na něm se o nich říká, že jsou jedna, dvě, tři či více.*

[...] Principy jsoucna jsou tedy dva, prvním z nich je jednota, účastí na níž jsou všechny počítané jednoty myšleny jako jednoty, druhým je neurčená dvojice, účastí na níž jsou všechny určité dvojice dvojicemi [druhá rovina].⁴

Ideje jsou principy ostatních věcí [první rovina], zatímco principy Idejí, které jsou čísla, jsou principy čísel; *o principech čísel však říkal, že to je jednota a dvojice* [druhá rovina].⁵

*Dále v těchto prvcích našel [Platón] také příčinu dobra a zla, v jednom příčinu dobra a v druhém zla, jak to podle nahoře uvedeného výkladu učinili již i někteří dřívější filosofové, na příklad Empedoklés a Anaxagoras.*⁶

Z těch však, kteří uznávají jsoucnost nehybných podstat, *jedni praví, že jedno o sobě jest dobrem o sobě, ale za jeho podstatu pokládali především jedno.*⁷

¹ Aristotelés, *Met.* I,6, 987b18-21.

² Aristotelés, *Met.* I,6, 988a7-14.

³ Theofrastos, *Met.* 6b11-16.

⁴ Sextos Empeirikos, *Adv. matem.*, X 258 a 262.

⁵ Alexandros z Afrodisiady, *In. Arist. Metaph.*, str. 56, 6-9 Hayduck.

⁶ Aristotelés, *Metafyzika*, I,6, 988a14-17.

⁷ Aristotelés, *Metafyzika*, XIV, 4,1091b13-15.

[Platón a platónovci] totiž tvrdili, že *jedno je nadřazené bytí* a že je tím, z čeho bytí pochází, a osvobodili jej od obvyklého způsobu chápání principu. Protože však věřili, že jestliže by se kladlo jedno o sobě, samo, odděleně a bez ostatních věcí, tzn. *bez připojení dalších prvků, nemohlo by vzniknout nic jiného, uvedli jako princip bytí [vedle jednoho] nekonečnou dvojici*.⁸

Domnívali se totiž, že by všechna jsoucna byla jedním, tj. i samo bytí, kdyby se nenašlo řešení a všemožně se nepotíral *Parmenidův* výrok: „Nikdy nedocílíš toho, že by bylo to, co není!“ Nutno prý naopak ukázat, že nebytí jest. Neboť tak prý *jsoucna, právě jsou-li mnohá, pocházejí ze jsoucího [jednoho] a ještě z čehosi jiného*.⁹

Přesvědčen o platnosti svého důkazu, že *stejně a nestejně jsou principy všech věcí* (pokoušel se totiž převést všechny věci na tyto principy jakožto nejjednodušší), *přřadil stejné jednotě a nestejně přemíře a nedostatku*: nestejnost totiž spočívá ve *dvou* věcech, tj. *ve velkém a malém*, jež jsou, respektive, to, čeho je příliš, a to čeho je příliš málo. Proto je také nazval *neurčitou dvojicí*, protože ani jedno, ani druhé, tzn. ani to, čeho je příliš, ani to, čeho je příliš málo, není samo o sobě určené, nýbrž je *neurčené* a neomezené.¹⁰

Protože Aristotelés opakovaně tvrdí, že Platón říká, že látka je *velké a malé*, je třeba vědět, že Porfyrios říká, že Derkylidés v jedenácté knize svého spisu *Platónova filosofie*, v níž toto téma pojednává, cituje jeden text Platónova přítele Hermodóra, pocházející z jeho traktátu o Platónovi, z něhož je zjevné, že Platón chápal látku jako to, co je *neohraničené a neurčité* a objasnil ji na základě věcí, které připouštějí *více a méně*, k nimž patří i *velké a malé*.¹¹

Tento „vznik“ nesmí být samozřejmě chápán jako časový proces, nýbrž jako metafora pro ontologickou strukturální analýzu, jež má neměnné a nečasové bytí diskurzívně přiblížit správnému pochopení. Vše, co je, je v míře, v níž je něčím omezeným, určitým, odlišným, identickým, trvajícím. Jako takové má účast na pra-jednotě jakožto principu veškerého určení. Nic není *něčím*, není-li něčím *jedním*. Něčím a jedním však může být a mít *úcast* na jednotě, protože má zároveň účast na opačném principu neomezené mnohosti, a je tak něčím jiným, nežli samotnou jednotou. Jsoucno je proto podstatně jednotou v mnohosti. V tomto smyslu je funkce obou principů analogická aristotelskému rozlišení mezi látkou a formou. Jsoucno je definováno jako to, co – omezením a určením látkového principu principem formálním – vzniká z obou principů jako směs. To je jádro Platónovy *základní ontologické koncepce*. Z toho vyplývá, že principy samy nejsou žádným jsoucnem, nýbrž všem jsoucnům předcházejí jako jejich ustavující prvky, a to tak, že jednota je jako určující princip *nadjsoucí*, a neurčitý látkový princip, jako ne-*jsoucno*, spíše *podjsoucí*.

⁸ Proklos, *In Plat. Parmenidem* (překl. G. de Meorbeka), str. 38 nn, Klibansky-Labowsky.

⁹ Aristotelés, *Metafyzika*, XIV,2, 1089a2-6.

¹⁰ Alexandros z Afrodísiady, *In Arist. Metaph.*, str. 56, 13-20 Hayduck (Gaiser, *Test. Plat.*, 22 B = Krämer, *Platone...*, III 10).

¹¹ Simplicius, *In Arist. Phys.*, str. 247, 30-248, 2 Diels.